

Patriotizmus košických biskupov (1804 – 1962)

Peter Zubko

Uvedenie problematiky

Katechizmus Katolíckej cirkvi v bode 2239 uvádza: „Povinnosťou občanov je prispievať spolu s občianskou mocou k dobru spoločnosti v duchu pravdy, spravodlivosti, solidarity a slobody. Láska k vlasti a služba vlasti vyplývajú z povinnosti vďačnosti a z poriadku lásky. Podriadenosť právoplatným autoritám a služba spoločnému dobru vyžadujú, aby občania plnili svoju úlohu v živote politického spoločenstva.“(1)

Vlastenectvo či príslušnosť k vlasti sú relatívne mladé záležitosti v náuke Katolíckej cirkvi, rovnako v cirkevných dejinách patria medzi najmladšie kategórie. Niet pochyb, že Cirkev pomáhala formovať, resp. bola využívaná pri formovaní stredovekej štátnosti viacerých európskych národov a európskej kultúry. Na čele procesu christianizácie stáli misionári – rovní apoštolom, ktorí boli vo väčšine prípadov kanonizovaní a sú uctievaní ako svätí (napr. Benedikt, Bonifác, Cyril a Metod, Vojtech, Štefan a ďalší), príp. blahoslavení (Karol Veľký). Kult týchto osobností zohral významnú úlohu v národných dejinách a bol silným jednotiacim prvkom, na druhej strane legalizoval zakladajúcu panovnícku dynastiu a jej zákonitých nástupcov. Na počiatku dejín každého národa stoja kresťanské dynastie, ktoré prijali krst a horlivo dbali nad čistotou viery vo svojej krajine. Pôvod viery v jednotlivých krajinách je aj pôvodom kultúry.

Cirkev donedávna nemala vlastnú definíciu vlastenectva, pretože sa snažila byť univerzálna, rovnako prínosná pre všetky národy a krajiny. Tento princíp však nie je možné obísť mlčaním práve pri zakladateľoch kresťanstva v jednotlivých krajinách. Druhá polovica 20. storočia priniesla európsku integráciu. Dnes prebieha proces beatifikácie Božieho služobníka Róberta Schumanna, jedného zo zakladateľov Európskeho spoločenstva uhlia a ocele. Katolícka cirkev v 50. a 60. rokoch 20. storočia predstavila Európe rovnako integračný prvok našej minulosti – symbol kresťanstva v Európe, a to na pozadí barbarského zombardovania benediktínskeho kláštora na hore Monte Casino (Taliansko) počas druhej svetovej vojny. Kláštor vstal zo sutín po 20 rokoch obnovy. Miesto navštívil pápež Pavol VI. a stal sa veľkým priateľom benediktínov, keď ich zakladateľa, ktorého hrob sa nachádza v útrobách podzemia Monte Casina, vyhlásil za patróna Európy. O niekoľko desaťročí neskôr pápež Ján Pavol II. vyhlásil za spolupatrónov toho istého kontinentu sv. Cyrila a Metoda, ku ktorým pribudli tri ženy – sv. Katarína Sienská, sv. Brigita Švédska a sv. Edita Steinová.(2) Až pápež Ján Pavol II. (1978 – 2005) obohatil učenie Cirkvi o pohľad na vlastenectvo, ktoré sa ukázalo ako životaschopná hybná sila a ako veľké dobrodenie pre toho, kto zotrva na konštruktívnom biblickom poli a neprejde do nebezpečného rozkladného nacionalizmu a šovinizmu. Pápež bol dedičom i súčasníkom vlastných poľských tradícií, ktoré boli v jeho domovine vysoko cenené. Poľský patriotizmus bol úzko spojený s kresťanstvom a katolicizmom a dedičstvo týchto koreňov sa naplno rozvinulo v osobe Karola Wojtyły, skrze ktorého sa poľský patriotizmus stal celocirkevným dedičstvom.(3) Rozsiahlejšie vysvetlenie patriotizmu podal Ján Pavol II. súhrnne vo svojej poslednej knihe Pamäť a identita (2005).(4)

Pojem vlasť v sebe obsahuje hlbokú väzbu medzi duchovným a materiálnym svetom, medzi kultúrou a územím.(5) Vlasť je teda križovatkou vysokých morálnych hodnôt, ktoré implementované do kresťanstva mu môžu dodať novú a jedinečnú životaschopnosť. Nesmú sa však stať dôležitejšie ako podstata kresťanstva a nie sú smerodajné. Cirkev nikdy

nevyvyšovala nejaký národ alebo národnosť. Z dejín spásy je však zjavné, že Izrael bol Pánovým vyvoleným národom. Francúzsko zas malo až do novoveku čestný titul prvej dcéry cirkvi. Duchovné dedičstvo, ktoré ponúka vlasť, dostávame prostredníctvom rodičov. Patriotizmus označuje zamilovanie si všetkého, čo je súčasťou vlasti: histórie, tradície, jazyka, rodnej krajiny. Ide o lásku, ktorá zahŕňa dielo a prácu všetkých rodákov súčasných i minulých, ale i budúcich. Správny patriotizmus teda vedie k správnej úcte k ľuďom, akú zdôrazňoval aj Kristus.(6)

Pápež Ján Pavol II. výslovné povedal dôležitú vetu: „Pre ľudskú kultúru nie je podstatné iba ľudské poznanie vonkajšieho sveta, ale aj samého seba.“(7) Kultúra teda vychádza z vnútra človeka. Aby bol teda človek čím kultúrnejší, mal by byť čím vnútornejší. Platí to aj opačne, že kultúrou možno vychovávať človeka. Kultúra zvyčajne spája spoločnosti a národy, môže teda prispievať k utváraniu národnej identity a napokon aj štátnej suverenity.

V tejto línii sa pozrieme na episkopáty košických biskupov. Domáce, školské, cirkevné a národné prostredie ich formovalo do tej miery, že každý z nich bol vlastenec, ale každý vlastenectvo chápal a prežíval inak, resp. sa v jeho duchu zasadzoval inak – od neutrality až po postoje blízke šovinizmu.

Obdobie 1. polovice 19. storočia

V Uhorsku mala latinská cirkev tradične silné postavenie, dokonca v istých záležitostiach dlhodobo suplovala štát (loca credibilia). Postavenie biskupov posilňoval ich aristokratický pôvod, právo hlasovať v parlamente, blízkosť panovníkovi (košickí biskupi majú dodnes právo vychovávať štvrtého syna uhorského kráľa, ak by takého mal).(8)

Uhorská spoločnosť bola konzervatívna. Až za tereziánskej éry sa mení ráz uhorskej spoločnosti. Práve Mária Terézia stála za zriadením niekoľkých diecéz v Uhorsku; na slovenskom území vznikli Banskobystrická, Rožňavská a Spišská diecéza a Mukačevská eparchia. Neskôr František I. zriadil Košickú diecézu a Prešovskú eparchiu. Panovníci využili novú situáciu a za biskupov vymenovali takých mužov, ktorí boli blízki panovníkovi. Za osvietenstva došlo k prehĺbeniu vzťahu medzi cirkvou a štátom na úrovni biskup – panovník. Za účelom formovania budúcej vysokej cirkevnej hierarchie bolo vo Viedni zriadené Pázmáneum a Frintaneum. Je preto prirodzené, že uhorskí biskupi mali blízko k vlasti.

Do meruôsmych rokov nebadateľ príklon k nejakému národu, ale badať úctu k vlasti. Nosným symbolom bolo zveľaďovanie kultu sv. Štefana.(9) Duchovným zakladateľom Košickej diecézy bol Andrej Szabó (bol košickým biskupom v rokoch 1804 – 1819). Kedysi ako rektor bratislavského generálneho seminára podporoval slovenskú spisbu, podporoval ju i samotný panovník. Na druhej strane bol oddaný viedenskému cisárskemu dvoru a germanizácii. Ako košický biskup vychádzal v značnej miere v ústrety maďarskému živlu, čo badať zo zápisov kánonickej vizitácie, ktorú uskutočnil, pretože zápisy o jazyku sú pri maďarčine oveľa viac rozpísané než pri slovenčine. Maďarské vlastenectvo sa prejavilo už pri výbere patróna Košickej diecézy. Kňazi si vybrali sv. Ondreja, čím sa chceli zavďačiť svojmu prvému biskupovi, na druhej strane výber patrocínia bolo potrebné zdôvodniť. Ako jeden z argumentov odznelo, že sv. apoštol Ondrej ohlasoval evanjelium v ázijskej Skýtii, odkiaľ podľa vtedajšej mienky pochádzal maďarský národ, preto niektoré biskupské sídlo malo byť pomenované práve po sv. Ondrejovi; maďarské rodiny pestovali vysokú mravnosť, čo im mohol do ich naturelu zasiahť jedine sv. Ondrej.(10)

Druhý košický biskup Štefan Csech (1821 – 1831) v roku 1926 vo svojej diecéze slávil Jubilejný rok. Rok predtým sa slávil v Ríme svätý rok 1825. Pápež dovolil, aby sa v jednotlivých diecézach sveta predĺžilo jeho slávenie o šesť mesiacov.(11) V Košickej diecéze sa slávil od 11. júna do 11. decembra 1826.(12) Pri tejto príležitosti vznikol partikulárny kalendár Košickej diecézy, ktorý má duchovnú hĺbku, stojacu na univerzalizme národov žijúcich na území diecézy. Nachádzajú sa v ňom nielen svätci z územia Panónie, patróni Uhorska, Rakúska, ale aj sv. Cyril a Metod.(13)

Z čias tretieho biskupa Imricha Palugyaya (1831 – 1838) nachádzame viac maďarského vlastenectva medzi kňazmi diecézy. Göncský dekan Juraj Lipcsey ako školský inšpektor svojho dekanátu písal 1. októbra 1836 biskupovi po inšpekcii vo Füzéri: „Najprv na položené otázky pohotovo odpovedala (mládež) po slovensky, potom v maďarskom jazyku. Avšak medzitým sa zistilo, že hoci fizerské deti majú učiteľa rodeného Maďara, rečou vlasti sa nevedia ani modliť, ani čítať. Učiteľovi bola daná táto inštrukcia: aby sa do budúca usiloval zo všetkých síl svojim žiakom dávkovať, aby (ich) láskou a pomalým spôsobom naučil hovoriť rečou vlasti skrze opakované modlitby, ktoré zvykne dennodenne odriekať artikulovaným prednesom, (skrze) tvorenie slov a čítanie, (skrze) čo najjednoduchšie a najkratšie dialógy, aby boli nedostatky v otázkach a odpovediach hneď obmieňané či striedané.“(14) Sám J. Lipcsey, ale aj iní kňazi sa radi obliekali „ako Maďari“ do tzv. košútovských kabátov. Medzi svojimi písomnosťami si totiž uchovávali takéto svoje portrétné fotografie z tých čias.

Biskup Anton Ocskay (1838 – 1848) trávil veľa času na zasadani uhorského parlamentu v hlavnom meste. Snem schválil maďarčinu ako úradný jazyk a po maďarsky sa začali viesť cirkevné matriky, rovnako sa začalo vyučovať po maďarsky.

Po meruôsmych rokoch sa košickým biskupom stal Jozef Kunszt (1850 – 1852). Všeobecne sa uvádza, že jeho vymenovanie do dominantne slovenského prostredia bolo ústupkom viedenského dvora za pomoc Slovákov Viedni.(15) Banskobystrický biskup Štefan Moyses ponúkal Jozefovi Kunsztovi časopis Cyril a Method, ktorý vtedy založil (1851). Kunszt v Košiciach vydal len jeden pastiersky list, ktorý mal všetky jazykové mutácie, aj slovenskú a nemeckú. Z archívnych prameňov však vyplýva, že jeho vlasteneckou prioritou boli predsa len Maďari. Týmto biskupom končí v Košiciach čas jazykového univerzalizmu.

Obdobie 2. polovice 19. storočia

Za šiesteho košického biskupa Ignáca Fábryho (1852 – 1867) nastalo obdobie silnej germanizácie. Centralistický viedenský režim horlivo podporoval Katolícku cirkev, zriekol sa zásady placetum regium a konkordátom z roku 1855 dal veľký priestor náboženskej slobode.(16) Následne vnútropolitické vzťahy medzi Uhorskom a Rakúskom prešli rôznym vývojom, raz v prospech rakúskej monarchie, už menej v prospech uhorskej vlády. Roky trvalo hľadanie spôsobu spolužitia medzi týmito krajinami, až v roku 1867 bolo podpísané rakúsko-maďarské vyrovnanie, čo bol pre uhorskú politiku veľký úspech, aj keď to podľa viacerých vtedajších politikov nebolo najlepšie riešenie.(17) To však malo za následok aj otvorenejší postoj voči Katolíckej cirkvi, o ktorú sa opieral panovník František Jozef I. Tento postoj bol liberálny a snažil sa odsunúť Katolícku cirkev z verejného života, bol proti upevňovaniu jej postavenia a moci.

V roku 1855 bol prijatý konkordát, kde sa v 20. článku písalo: „Metropolitové a biskupové, prvé než správu cirkví svých ujmou, učiní Jeho císařskému Veličenstvu přísahu věrnosti

těmito slovy: „Přisahám a slibuji na svaté božské evangelium, jakož na biskupa náleží, poslušností a věrnost Jeho císařskému královskému apoštolskému Veličenstvu a nástupcům Jeho Veličenstva; též přísahám a slibuji, že nechci a nebudu v nižádném obcování neb obmyslu, kterýmžby se pokoj veřejný rušil, účastenství míti, a nižádného podezřelého spolku ani uvnitř ani vně hranic říše chovati; paklibych se ale dověděl, že nějaké obecné nebezpečnosti nastává, tehdy ničeho neopominu, čímžby se mohlo odvrátiti“.(18) Rakúsko však 30. júna 1870 vypovedalo konkordát uzatvorený v roku 1855 a mnohé ďalšie krajiny zaujali voči Katolíckej cirkvi ostrý postoj, ktorý vyústil do tzv. kultúrneho boja, ktorému sa nevyhlo ani Uhorsko. Proti samotnému konkordátu útočil zbor biskupov Uhorska, čím vznikalo značné napätie. Biskup Ignác Fábry sa snažil viesť univerzálnu líniu, ale rázne vystupoval proti slovenským prejavom. Typickým príkladom je panslavizmus Jonáša Záborského. Napriek tomu on, ale aj iní kňazi (napr. v Blatnom Potoku!) za biskupa Fábryho skladali vyznanie viery pri preberaní úradu farára po slovensky.(19)

V Košiciach bola v roku 1861 deklarovaná definícia maďarského politického národa, skladajúceho sa zo všetkých občanov, bez ohľadu na materinskú reč, náboženstvo atď., a to tak, že každý občan môže svoje špecifické národnostné záujmy slobodne uplatniť za základe individuálnych a spolkových slobôd, ale len v rámci politickej a územnej jednoty štátu. V Košiciach sa to pochopilo tak, že sa každý nemaďarský obyvateľ musí naučiť po maďarsky, a to že je úlohou maďarskej školy. Od roku 1861 stúpol počet vyučovacích hodín v maďarčine na ľudových školách, a to aj na predmestí, kam chodili väčšinou len slovenské deti. Od roku 1863 sa začalo v Košiciach vo veľkom pomadařovať.(20) Ďalší košickí biskupi už rázne presadzovali maďarčinu. Biskup Ján Perger (1868 – 1876) začal ako prvý systematicky pomadařovať, pretože pôsobil po rakúsko-maďarskom vyrovnaní (1867). Zvlášť vlastenecky vyznelo zavedenie nového školského zákona XXVIII/1868.(21) Najbolestnejším prípadom prehnaneho vlastenectva je prípad biskupa Konštantína Schustera, ktorý 21. septembra 1879 napísal farárovi Františkovi Liszkayovi do Forró,(22) aby sa v škole zásadne rozprávalo s mládežou po maďarsky, pretože do tejto školy dochádzajú aj žiaci z okolia a nebolo by dobré, keby tam vznikol slovenský ostrov.(23) Biskup K. Schuster bol členom piaristov, ktorí sa venovali výchove a vzdelávaniu mládeže a práve cez školy šíril aj svoje osobné presvedčenie.

V období najsilnejšieho maďarského tlaku bol košickým biskupom Žigmund Bubits (1887 – 1907). Vzťah vlády k biskupom vtedy nebol najlepší, čo bolo zrejme šťastím, že nevyužili silný vlastenecký potenciál cirkevnej hierarchie na ráznejšiu maďarizáciu. Prejavilo sa to v roku uhorského milénia (1896), keď ako vlastenecký počín navrhoval dosiahnuť blahorečenie troch košických mučeníkov a keď sa mu to nepodarilo, aspoň doma v Košiciach ukončil reštauráciu katedrály a nechal ju slávnostne konsekrovať. Vlastenectvo uhorských biskupov sa prejavilo aj v spoločnom pastierskom liste k jubilejnému roku 1900: „Vrúcnou modlitbou, skvelým príkladom katolíckeho života Vášho na tom sa usilujte, by vo vlasti tejto, v krajine svätého Štefana žiadny sa nehanbil za kríž Krista Ježiša, žiadny ním neopovrhnuť, žiadny nenapádal ten kríž, ktorým zakladateľ vlasti našej, svätý kráľ náš poznačil čelo národa nášho, pôdu miléj vlasti našej a nech neni ani jeden uhor, ktorý by v srdci svojom, alebo slovom, životom svojím nevdačne povedal o Kristu, Pánu a Spasiteľovi našom: Nechceme, aby tento panoval nad nami. Nech sa obnoví v srdci Vašom láska milej vlasti Vašej uhorskej nie v prázdnych slovách, ale s celou vnútornosťou duše; nech sa vzbudia vo Vás čnosti predkov Vašich, ktorými ozdobení cez stáročia sa skveli; ktorými ozbrojení bojovali a zachovali nám vlasť túto; buďme hodní ích a nebuďme menší jako otcovia naši vo viere, obetovavosti, múdrosti a v bázni božej.“(24)

Biskup Bubics počas birmoviek veľmi rád kázal o maďarskej minulosti, pretože zistil, že pospolité ľud vie veľmi málo o svojej minulosti. Jeho cieľom bola unifikácia diecézy podľa želania vlasti. Podporoval zakladanie detských škôlok, aby boli deti od malička vychovávané v maďarskom vlasteneckom duchu. Na postavenie vlasteneckých škôlok boli v diecéze konané zbierky.(25) Ďalšiu pozornosť biskup venoval školám. Vyzýval kňazov, že je ich vlasteneckou povinnosťou odnárodňovať slovenských veriacich.(26) Iným vlasteneckým počínom biskupa Bubicsa bolo zavedenie maďarčiny v 197 farských a 795 filiálnych kostoloch diecézy. Biskup si nechal od farárov zistiť, v ktorej farnosti sa ako káže. Samozrejme, že aj v čisto slovenských farnostiach boli zemianske sídla a aristokracia rozprávala po maďarsky. Túto skutočnosť biskup využil na to, aby požadoval od kňazov maďarčinu pri kázaní a katechizovaní.(27)

V roku 1905 biskup Žigmund Bubics († 1907) vážne ochorel a na verejnosti sa už neukazoval. Požiadal o pomocného biskupa, ktorým sa stal Augustín Fischer-Colbrie. V roku 1906 boli do košickej katedrály privezené ostatky Františka Rákociho II. so spoločníkmi. Na slávnosti sa v mene diecézneho biskupa Bubicsa zúčastnil pomocný biskup. V roku 1907 sa stal diecéznym biskupom. Mal maďarskú výchovu, ale univerzálne kňazské zmýšľanie. Prístupom k veriacim bol skutočným apoštolom, ktorý sa stal všetkým všetko, ktorý rozprával v takej reči, aby ho počúvajúci rozumeli. Sú zdokumentované aj okolnosti, za akých sa tak stalo. Po príchode do Košíc nový biskup zistil, že väčšina jeho veriacich sú Slováci, ktorí nerozumejú po maďarsky. Sám slovensky nevedel, aj keď slovanské reči mu neboli cudzie. Počas jednej birmovky v Raslaviciach pri Bardejove povedal: „Bolí ma, že sa neviem prihovoriť k vám v slovenskej reči, lebo pastier musí si rozumieť so svojimi ovečkami. A preto sľubujem vám, že pri najbližšej birmovke v Raslaviciach budem vám kázať v reči slovenskej.“(28) Biskup slovo dodržal, ba písmom ovládal slovenčinu v biskupskej aule lepšie než rodení Slováci. Svojím konaním bol skôr výnimkou. Na druhej strane biskup toleroval silné maďarizujúce vlastenectvo kňazov okolo Košíc.(29)

Československé obdobie

V episkopáte Augustína Fischera-Colbrieho (1907 – 1925) nachádzame aj vlastenecký maďarský fundament. V čase rozpadu monarchie viedenský apoštolský nuncius napísal 15. novembra 1918 Fischerovi-Colbriemu list s číslom 12 419, v ktorom sa dôverne pýtal košického biskupa na jeho mienku o situácii Katolíckej cirkvi v historickej hodine rozpadu Uhorska. Augustín Fischer-Colbrie odpovedal scholasticky prehľadne, stručne a výstižne. Nuncius bol nadšený z revolučnej situácie, avšak Fischer-Colbrie oponoval, lebo nové štáty nemôžu vzniknúť len na etnickom princípe, každý národ mal väčšie-menšie enklávy v rôznych častiach monarchie. V liste cítiť neistotu z prechodného obdobia. Po ustálení pomerov však košický biskup privítal predovšetkým to, že sa skončil odnárodňovací útlak Slovákov. Osobne ťažko znášal rozpad monarchie, ale nepísal o tom, rešpektoval právo národov na sebaurčenie, ako to my dnes nazývame. Na jednej strane bol proti šovinizmu, ktorého stelesnením bola tzv. Maďarská republika rád, pred ktorou ušiel do Žiliny, kým sa pomery nenormalizovali. Na druhej strane ho chcela československá vláda vyhostiť, čo však napokon dopadlo v jeho prospech a ako jediný z biskupov po roku 1918 nebol vyhostený ani označený ako persona nongrata. Dokonca si získal dôveru pražskej vlády a bol poradcom pre cirkevné záležitosti. V roku 1917 bol promulgovaný nový Kódex kánonického práva, ktorého predpisy Fischer-Colbrie nezavádzal násilne do praxe, zrejme preto, aby ho nikto neobvinil z revizionizmu alebo slovakizácie.

V roku 1925 bol do Košíc za biskupa menovaný Jozef Čársky. Bol považovaný za „slovenského“ biskupa, ktorý nahrádzal predchádzajúcu maďarskú hierarchiu. Kvôli slovenskému vlastenectvu bol vylúčený z Pázmanea a biskup Augustín Fischer-Colbrie ho prijal do svojej diecézy. Silné slovenské vlastenectvo bolo u neho prítomné len do doby, kým bol farárom v Širokom. Ako biskup konal podobne ako jeho predchodca, keď slovakizáciu chápal ako prirodzený proces, ktorý ako biskup urýchlil len tým, že za košického kanonika vymenoval poslanca pražského snemu Štefana Onderča, blízkeho spolupracovníka Andreja Hlinku. Sám sa ako biskup neangažoval v politike Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, pritom ostal verným Slovákom. Keď 11. novembra 1938 v Košiciach, ktoré pričlenili k Maďarsku, vítal Miklóša Hortyho, povedal: „Z príležitosti dnešného radostného dňa, ako hlavný pastier katolíckych veriacich prinavrátivších sa ku vlasti matke, v mene kňazstva, v mene nás všetkých s oddanou úctou skladám ku nohám Vašej výsosti city našej úcty, úprimnej lásky a nezlomnej oddanosti voči Vašej osobe a voči vlasti... Máme aj veriacich slovenského materinského jazyka, ktorí v láske a svornosti žili spolu s maďarskými svojimi bratmi a žiť chcú aj nabudúce. Buďte tak láskavý a prijmite ich do svojho otcovského srdca... Ráďte milostivo dovoliť, aby som ku Vaším nohám položil hold slovenských veriacich. Tú hlbokú úctu a lásku, ktorou sa slovenskí poddaní k Vašej Výsosti chovajú, vidia vo Vašej Výsosti dobrotivého otca. V mene svojich slovenských bratov sľubujem, že budú vernými k novej svojej vlasti, ku ktorej ich božská prozreteľnosť priviedla. Pracovať chcú v záujme spoločnej vlasti a v prospech štátu.“(30) V Košiciach sa necítil dobre, preto požiadal pápeža o uvoľnenie z postu košického biskupa. Nahradil ho Štefan Madarász (1939 – 1948), ktorého v roku 1945 vyhostili pre maďarský šovinizmus a dožil v Maďarsku spolu s najbližšími spolupracovníkmi.

Komunistické obdobie

Jedným z cieľov komunistickej vlády hneď od roku 1948 bolo podriadenie si cirkvi. Najväčšou z nich bola Katolícka cirkev, preto jej vládna politika venovala veľkú pozornosť. Z rímskej cirkvi sa mala stať národná cirkev. Biskupi, ktorí boli potenciálne nebezpeční, boli odstránení po zinscenovaných procesoch alebo boli zavraždení a zlomení.

Po nástupe komunistickej moci biskupi vystupovali jednotne, no už v lete 1949 mali bezpečnostné tajné služby presondovanú situáciu v cirkvi do takej miery, že predpokladali, kto z nich bude náchylný k spolupráci s režimom a kto nie. Ďalší vzťah štátu k nim sa vyvíjal podľa tohto ich predpokladu. Čársky bol radený ku skôr ochotným, ak bude tomu vhodné donútený:(31) „Pokiaľ ide o biskupa Čárskeho, u toho sú predpoklady, že keď bude k tomu okolnosťami donútený, bude pracovať pre terajšie zriadenie. Podobné predpoklady sú i u Dr. Pobožného. K tomuto názoru tunajší útvár dospel preto, že obaja sú karieristi a majú radi pohodlie.“(32) Jozef Čársky bol hovorcom slovenských biskupov nie však kvôli osobnému prospechu, ale preto, že bol seniorom zboru biskupov a ordinárov. Slovenský úrad pre veci cirkevné sa mal postarať o to, aby na čele diecéz a v kľúčových cirkevných funkciách boli režimu oddaní, lojálni kňazi-vlastenci. Nasledovalo vystupňovanie tlaku režimu na biskupov, ktorého výsledkom bolo formálne získanie biskupa na svoju stranu. Zdanlivá spolupráca s režimom je vymedzená marcom 1951 až májom 1955 a jej podstatou bolo práve „vlastenectvo“. Toto počínanie pohoršilo mnohých kňazov, čo si napokon uvedomil sám biskup, keď bol skompromitovaný udelením vysokého štátneho vyznamenania Radu republiky. Biskup bol posledné roky života pasívny vo vzťahu k režimu, ale kňazi, ktorí boli dosadení ako jeho spolupracovníci, pokračovali vo „vlasteneckej“ spolupráci s režimom.(33)

Spomínané komunistické vlastenectvo možno priblížiť citátom z pastierskeho list z 12. novembra 1954 pred parlamentnými voľbami (28. novembra): „Dávajte, čo je Božie Bohu (Mt 22,21)... On sám (Kristus – P. Z.) svojím slovom i príkladom vyzdvihol..., že človek na zemi súčasne je aj členom ľudskej spoločnosti, že človek má aj svoju pozemskú vlasť a že aj voči tejto je viazaný povinnosťami. Jasne to formuloval: Dávajte cisárovi, čo je cisárovo! (Mt 22,21).“ Ďalej citoval pápež Pia XI.: „Dobrý katolík práve preto, že sa správa podľa katolíckeho učenia, je najlepším občanom milujúcim svoju vlasť a lojálne sa podriaďujúcim občianskej vrchnosti zastupujúcej akúkoľvek zákonitú vládu (encyklika Divini illius Magistri).“⁽³⁴⁾

Citovaná literatúra:

- (1) Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok svätého Vojtecha 1998, s. 545.
- (2) Prídu mnohí od severu... a budú stolovať v Božom kráľovstve. Ján Pavol II. tak nad Európou urobil pomyselný ochranný kríž.
- (3) Porov. ZUBKO, Peter: Vlastenectvo a Cirkev (a Ján Pavol II.). In: Verba theologica. Ioannes Paulus pp. II. Roč. IV (2005), č. 2, Košice, s. 35-43.
- (4) Slovenské vydanie: JÁN PAVOL II.: Pamäť a identita. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005.
- (5) Porov. VRAGAŠ, Štefan a kol.: Teologický a náboženský slovník, II. diel, L – Ž. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2008, s. 382-383.
- (6) Porov. Matúš 5,43. 19,19. 22,39 par.
- (7) JÁN PAVOL II.: Pamäť a identita, s. 83.
- (8) Na prahu modernej doby. Súmrak stavovskej, úsvit národno-občianskej spoločnosti. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IX. ŠKVARNA, Dušan – ŠOLTÉS, Peter (red.). Bratislava : Literárne informačné centrum, 2008, dokument č. 98, s. 255.
- (9) Sv. Štefan I. († 1038), prvý uhorský kráľ, patrón Uhorska a jeho kresťanský zakladateľ. Tento sviatok bol v Uhorsku zavedený krátko predtým, a to dekrétmi zo 16. septembra 1771 a 8. augusta 1774. Porov. VASIL, Cyril: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparcii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 150 – 151; ADAM, Miroslav: I sacramenti dell'iniziazione cristiana nie rapporti interecclesiali tra i cattolici latini e orientali in Slovacchia. Dissertatio ad Lauream in Iure Canonico assequendam. Romae : Pontificia Studiorum Universitas a S. Thoma Aq. in Urbe, 2003, s. 165.
- (10) ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006). Edícia Dejiny Košického arcibiskupstva V. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, dokument č. 17, s. 144-145; Na prahu modernej doby, dokument č. 100, s. 260-261.
- (11) JUDÁK, Viliam: Jubilejné roky v dejinách. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1997, s. 50.
- (12) AACass, Ritualia, Jubileum 1826, nesign.
- (13) Officia nova propria dioecesis Cassoviensis, alia item quae in plerisque antiquioribus breviariis non reperiuntur. Cassoviae : Typis I. Stephani Ellinger, 1829, 476 s.; ZUBKO, Peter: Kalendár Košickej diecézy z roku 1826. In: Fidei et Patriae. Jubilejník na počesť 80. narodenín Františka Vnuka. RYDLO, Jozef M. (zost.). Bratislava – Trnava : Libri Historiae – Dobrá kniha pre Teologickú fakultu Trnavskej univerzity, 2008, s. 888 – 925.
- (14) AACass, Districtualia, Congregationes, Gönc, sign. 1301/1836; Na prahu modernej doby, dokument č. 29, s. 100-101.
- (15) Porov. HRABOVCOVÁ, Emília: Revolúcia 1848 a katolícka cirkev v Uhorsku. In: Slováci v revolúcii 1848 – 1849. Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Starej Turej 17. 9. – 18. 9. 1998. Zost. SEDLÁK, Imrich. Martin : Matica slovenská, 2000, s.

165, 168 – 169, 174 – 175.

(16) KONTLER, László: Dějiny Maďarska. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 242.

(17) Porov. KONTLER, László: Dějiny Maďarska. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 250 – 254, 261; VEBER, Václav a kol.: Dějiny Rakouska. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 423 – 425, 450 – 451, 457.

(18) *Conventio inter Sanctitatem Suam Pium IX. Summum Pontificem et Majestatem Suam caesareo-regiam apostolicam Franciscum Josephum I. Imperatorem Austriae. Superaddita ejusdem in cuncta, quibus Imperii Austriaci gentes utuntur, idiomatica translatione.* Viennae : E Caesarea aulae et imperii typographia, 1855, s. 45-52; KRYŠTŮFEK, František Xav.: Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od doby slavného panování císařovny Marie Terezie až do časů J. V. císaře a krále Františka Josefa I. (1740–1898). Díl II. Praha : Cyrillo-methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1899, s. 163-176.

(19) ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch, dokument č. 35, s. 242-243; AACass, Spisy farností, Župčany, Vyznanie z roku 1853, nesign.

(20) POTEMRA, Michal: Politický život v Košiciach v rokoch 1848 – 1900. Košice : ŠVK, 1983, s. 302 – 303.

(21) ČIŽMÁR, Marián: Pásli zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004. Edícia Dejiny Košického arcibiskupstva IV. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 175-176.

(22) V tejto strediskovej obci donedávna žila najvýznamnejšia slovenská menšina v maďarskej časti Abova.

(23) AACass, Spisy farností, Forró, sign. 1968/1879.

(24) Obežný list katolíckych biskupov Uhorska ku svojím veriacím. Z nariadenia porady sboru biskupského dňa 14. a 15-tého septembra 1899. v Budapešti vydržávanéj. Ostrihom : Tlačeno v knihtlačiarňi Gustáva Buzárovits, 1899, s. 9-10.

(25) SZOKOLSZKY, Bertalan: A százéves Kassai püspökség. 1804 – 1904. Kassa : Vitéz A. Ut. Nyomása, 1904, s. 141-148.

(26) MEDVECKÝ, Karol Anton: Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku. Ružomberok : Vlastným nákladom, 1920, s. 81-82.

(27) ČIŽMÁR, Marián: Pásli zverené im stádo, s. 207-210.

(28) ČIŽMÁR, Marián: Hlásal radostnú zvesť chudobným. Náčrt spirituality biskupa ThDr. Augustína Fischer-Colbrieho 1896-1925. Levoča 1998, s. 60.

(29) Porov. MEDVECKÝ, Karol Anton: Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku, s. 81-83.

(30) ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch, dokument č. 60, s. 308-309.

(31) Porov. PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953. Bratislava : Veda, 1997, s. 64.

(32) PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953, s. 198.

(33) Porov. VAŠKO, Václav: Dům na skále 2. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 335.

(34) AACass, Administratívne spisy, sign. 2754/1954, s. 1-2.